

BEVRIJDINGS

MAGAZINE

75
JAAR

BEVRIJDING

ONSTWEDDE

VRIJHEID MAAK JE SAMEN

Op Eerste Kerstdag jl. spreekt onze koning zijn kersttoespraak uit op de televisie. En er is een woord dat telkens terugkomt: vrijheid. "Vrijheid is de vlam die in alle Nederlandse harten brandt". In 2019 was Stadskanaal gastgemeente voor Stichting Vier 5 mei. En nu in 2020 vieren we in het hele land 75 jaar bevrijding.

In het hele land worden festiviteiten gehouden en herdenkingen georganiseerd. We vieren 75 jaar vrijheid, ook hier in Onstwedde. Die aandacht is belangrijk, want het vieren van vrijheid is niet voor iedereen vanzelfsprekend. De groep die een eigen herinnering aan de Tweede Wereldoorlog heeft, wordt steeds kleiner. En huidige generaties weten niet beter dan dat ze vrij zijn om te gaan en te staan. Hoe verder de oorlogstijd achter ons ligt, hoe meer het besef wegzakt dat Onstwedde werd bezet. Het is meer en meer nodig om te herdenken en te vieren. In dit bijzondere jaar willen we daarom delen wat niet vanzelfsprekend is: vrijheid. Daar hebben we iedereen bij nodig, want vrijheid maak je samen. Het gevoel van vrijheid wordt echter ook in deze tijd regelmatig op de proef gesteld. Aanslagen overal ter wereld maken duidelijk hoe kwetsbaar we zijn. Eén moment kan vrijheid uit ons leven rukken. En daarom hebben we met z'n allen de opdracht om vrijheid door te geven aan volgende generaties. Dat zijn we verplicht aan de inwoners van Onstwedde die 75 jaar geleden voor de vrijheid stredden. Laten we samen beschermen wat er is en ervoor blijven zorgen dat iedereen erbij hoort, zoals men elkaar in de oorlog elkaar ook hielp. Want vrijheid maak je samen. Elk dorp kent een eigen geschiedenis en eigen verhalen, helden en verraders. Het is en blijft belangrijk om de verhalen van de oorlog te vertellen en te delen met onze (klein)kinderen. Er zijn grote offers gebracht om ook hen in vrijheid te laten leven. Daarvoor zijn we de bevrijders dankbaar. We delen daarom de komende tijd verhalen, liederen, gewoonten en nog meer vanuit die tijd. Laten we de vrijheid nooit voor lief nemen! We herdenken en herinneren....

Op 12 april 1945 werd Onstwedde bevrijd van de Duitse bezetters. Het is dit jaar 75 jaar geleden dat de vlaggen naar buiten gingen en dat de vrijheid werd gevierd zoals nooit tevoren. Een feest dat we tot op de dag van vandaag vieren en ook stilstaan bij de trieste gebeurtenissen die eraan vooraf gingen. We zullen nooit vergeten, of zoals op het oorlogsmonument in Onstwedde staat: 'Nooit meer 1940 – 1945'. De zinnen van de koning die hij aan het eind zijn kersttoespraak uitsprak: "Laten we naar elkaar luisteren en begrip tonen. Laten we elkaar troosten en moed geven. Want alleen zo maak je vrijheid samen."

De bevrijdingfeestweek-commissie heeft met veel enthousiasme en inzet een prachtig programma samengesteld. En dat verdient complimenten en dank!

Ik wens u allen samen een goede bevrijdingsfeestweek!

Goziena Brongers - Roffel
Wethouder gemeente Stadskanaal

Wethouder Brongers heeft het voorwoord geschreven voor het uitbreken van de Coronacrisis

04

OMI & EVAN

PILOTEN

10

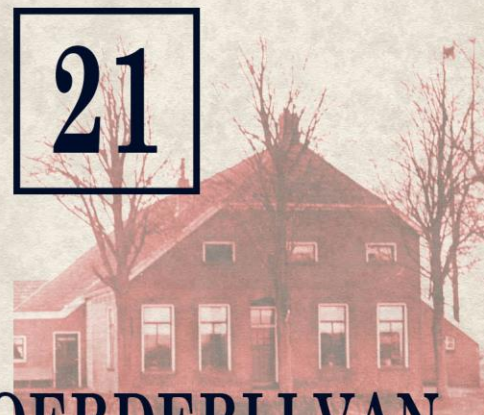
VEDRIET VS.

17

BLIJDSCHAP

21

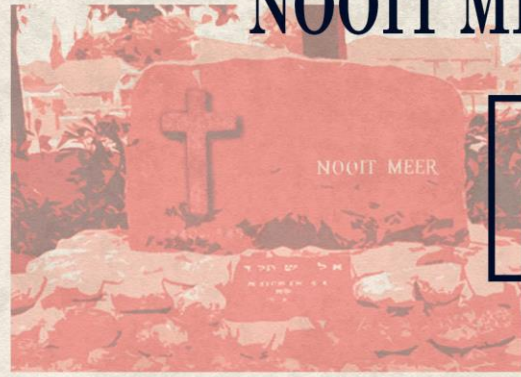

BOERDERIJ VAN

06

BEVRIJDINGSVERHAAL

NOOIT MEER

08

VRIJWILLIGERS

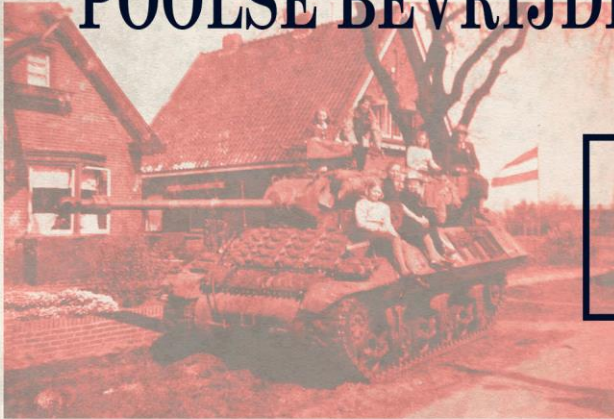
12

14

HERDENKEN IN VRIJHEID

POOLSE BEVRIJDERS

18

TIEN NAMEN

20

BLEEKNEUSJES

22

24

BEVRIJDINGDSROK

Regelmatig gaat Evan op bezoek bij zijn overoma, hij noemt haar 'omi'. Evan eet bijna iedere week een keer bij haar. Dat is gemakkelijk, want omi haar huis grenst aan zijn eigen huis. Tijdens het eten wordt er veel gekletst, bijvoorbeeld over dieren, hun gemeenschappelijke interesse. Ook bekijken ze dan de plakboeken van omi met daarin de geschiedenis van Onstwedde. Vandaag gaat Evan daar wat dieper op in.

OMI & EVAN; OVER VROEGER EN NU

“Mijn naam is *Lammie Meems-Maarsingh*. Ik ben op 22 januari 1934 geboren in Onstwedde. Ik heb 3 broertjes en 1 zusje en ik ben opgegroeid in Veenhuizen, tegenover het voormalige tankstation Brakke in Onstwedde. Op 10 mei 1940 kwam mijn moeder de slaapkamer binnen. “Kinderen, het is oorlog”. Zo’n opmerking maakte indruk. Er gonsden wel al eerder geruchten dat er een oorlog zou kunnen uitbreken, maar weinig mensen hadden dit ook echt verwacht. Als kind realiseer je je niet wat een oorlog inhoudt. Met Pinksteren 1940 kwamen er veel Duitse soldaten voor ons huis langs. Allemaal met helmen op. Er bleek een brug in Stadskanaal te zijn gestremd. We vonden het erg spannend om Duitse soldaten in het echt te zien. Verder merkten wij in de eerste tijd niet veel van de oorlog.

Het normale leven ging door, we gingen bijvoorbeeld gewoon naar school van 09:00-12:00 en van 13:00-16:00. Tussen de middag bleven de kinderen die verder weg woonden over op school, dit noemden we ook wel de ‘broodschool’. Vanuit Veenhuizen gingen we in de winter altijd lopend naar school en in de zomer op de fiets. Omdat er tijdens de oorlog geen invoer van rubber is, worden fietsbanden al snel schaars. Zodoende komen er geïmproviseerde fietsbanden en oude autobanden op de markt, de zogenaamde surrogaatbanden. Ook op school merkten wij niet veel

van de oorlog. Wel hadden we de opdracht gekregen dat we allemaal in de gang moesten staan, zodra er een luchtalarm afging. Dit is alleen nooit voorgekomen. Tot die ene dag, ik zat in de vierde klas. Toen vloog er een vliegtuig met een ronkend lawaai over de school. Dit Duitse vliegtuig bleek later te zijn neergestort aan de Zuidstukkerweg/Veenhuizerweg.

Een andere keer stonden mijn broer en ik achter het huis. Er vlogen op dat moment allemaal bommenjagers over. Eén van die vliegtuigen werd aangeschoten en stortte naar beneden met zijn kop in de grond. Dit zal in de buurt van Vlagtwedde zijn geweest. Het maakte een diepe indruk om dit te horen en te zien. Wanneer er 's nachts vliegtuigen overvlogen, moesten we uit ons bed, in de kleren en naar beneden, zodat we ieder moment klaar waren om te vluchten. Soms werden huizen in de brand geschoten, dat was heel eng. Tegenover ons huis hadden we een ‘schuilkelder’, gemaakt van strobalen en zand. Gelukkig hebben we hier nooit gebruik van hoeven maken.

Tegenover ons huis hadden we een ‘schuilkelder’, gemaakt van strobalen en zand. Gelukkig hebben we hier nooit gebruik van hoeven maken.

Bij winkel Brakke, aan de overkant van ons huis, kon alleen het hoognodige gekocht worden. Er werd betaald met bonkaarten, maar daar moest je heel zuinig op zijn.

De bakker kwam bij ons huis langs, net als de kruidenier. Groenten moest je zelf verbouwen. Alles werd geweekt en ingemaakt. In Onstwedde waren destijds 7 bakkers. Die kwamen ook in de oorlog langs; Greven, Horlings, Muntinga, Hilgenga, Ten Have, Van Dam en Wolgen.”

“Dit meisje heet Hennie Kortland, zij was een evacué. Rond oktober 1944 kwam ze samen met haar ouders bij ons. De familie kwam uit

Hilversum en ze gingen bij ons in de voorkamer van de boerderij wonen. In het laatste oorlogsjaar kwamen circa 17.000 kinderen vanuit Rotterdam naar het noorden, omdat er geen eten was. De kerk nam een groot deel van de organisatie hiervan op zich.

We hebben ook later, na de oorlog, nog regelmatig contact gehad met de familie Kortland. Hennie is twee jaar geleden zelfs nog met haar zus in Onstwedde geweest en waarschijnlijk komt ze ook dit jaar weer op bezoek.

In de oorlog werkten er ook een meid en een knecht bij ons. Dit betekende dat er dus altijd veel voedsel gemaakt moest worden. De meid hielp met het koken van het eten. Dat was een hele klus. Echt honger hebben we gelukkig op de boerderij niet gekend. Er was bijvoorbeeld een ‘stil varken’, dit was een varken waarvan niet bekend mocht worden dat het werd gehouden omdat het voor eigen consumptie werd

gebruikt. In de oorlog moest alles gemeld worden aan de Duitsers. Er stonden sancties op het houden van deze geheime dieren het was dus oppassen geblazen. Daarnaast mocht er geen boter worden gemaakt. Dit werd wel stiekem gedaan en dat was best spannend. Ze zijn namelijk een keer bij ons geweest voor een controle.

Rond de meistaking in 1943 werd de sfeer grimmiger. De spertijd werd ingevoerd. Niemand mocht dan meer tussen 20:00 uur en 06:00 uur naar buiten. Toen ik in die tijd de mazelen kreeg, kwam de dokter nog na 20:00 uur. Dat vonden we heel bijzonder.

In de oorlog werden wel eens mensen gearresteerd, bijvoorbeeld dokter Enklaar. Ze gingen dan naar het ‘gevang’ in Groningen. Soms om te worden ondervraagd. Ik hoorde daar dan wel flarden van gesprekken over. Het was vreemd om aan te horen, maar het heeft me, gek genoeg, niet bang gemaakt. In de winter van 1944 tot aan de bevrijding hadden we geen school meer, omdat er geen verwarming meer was.

Op 13 april 1945 zagen wij vanaf de achterkant van ons huis de tanks al van verre aankomen over de Barkhoornweg, richting Onstwedde. De Polen, de bevrijders, kwamen eraan!

Toch liepen ook de Duitsers nog langs ons huis met hun geweren in de aanslag. Dit was angstaanjagend; we waren bang dat ze zomaar ergens een huis in zouden lopen om te gaan schieten. Later bleek dat er inderdaad was geschoten in de Havenstraat. In de avond gingen wij lopend naar Onstwedde toe. Bij de haven lag de brug eruit. Er werden daarom stropakken in het water gegooid, zodat we er weer gebruik van konden maken. Van verder vertier in het dorp kan ik mij niet meer zoveel herinneren.”

Elf jaar was omi toen Onstwedde bevrijd werd in 1945. Elf jaar is Evan wanneer hij zijn overgrootmoeder, 75 jaar later, interviewt. Hun bloedband, hun liefde voor dieren en voor geschiedenis delen zij. Het verschil van hun levens had echter niet groter kunnen zijn. Vroeger was er geen telefoon, geen auto, geen supermarkt zoals we die nu kennen. Kinderen moesten veel meehelpen thuis. Omi kon bijvoorbeeld op haar 11^e al goed melken. De kinderen van nu hebben meer vrije tijd als ze thuis zijn. Daarbij was het oorlog. Onveiligheid, spertijd, wantrouwen, honger; situaties waarvan Evan zich haast geen voorstelling kan maken.

Gelukkig maar.

Hillianne Raveling-Wubs

DE BEVRIJDING VAN ONSTWEDDE

Het was een zonnige dag die 12e april 1945. De temperatuur liep in de middag op tot ongeveer 20 graden. Warm voor de tijd van het jaar. In de ochtenduren waren geallieerde troepen vanuit de Mussel/Musselkanaal richting Onstwedde gereden. Al enige dagen gingen er allerlei geruchten rond dat de geallieerden in aantocht waren. Tot verbazing van de inwoners waren het Poolse strijders, leden van het Bataljon van de Jagers van Podhale, dat deel uitmaakte van de 3e Infanterie Brigade. De Polen hadden een groot deel van Oost-Groningen bevrijd en waren op 11 april tot Mussel gekomen. Bij de haven van Onstwedde hadden de Duitsers op hun terugtocht de brug opgeblazen. Met hulp van de bevolking werden honderden strobalen in het kanaal gegooid, waarna er ijzeren rijplaten over konden worden gelegd en het dorp door een aantal jeeps en motoren bereikt kon worden.

De Poolse troepen verkenden het dorp en na enige tijd rolden ook een aantal tanks door de Dorpsstraat en de Hardingstraat. 's Ochtends werden twee jonge Duitse soldaten in de Havenstraat gearresteerd, terwijl 's middags de Polen met hun tanks het vuur openden op het Dokter Hommesbos, waar enige Duitse soldaten zich schuilhielden. Deze gaven zich al snel over en werden krijgsgevangen gemaakt. De soldaten werden in de kunstmestloods van Wolfs aan de haven opgesloten. Ook politieagent Kobe Apotheker arresteerde nog een zwaarbewapende soldaat, die een Nederlander bleek te zijn in Duitse dienst. Aarzelend verschenen deze middag hier en daar Nederlandse vlaggen, maar de Poolse commandant gaf bevel om vooral binnen te blijven. De strijd was ook in de omgeving van Onstwedde nog niet gestreden. Dit werd een dag later duidelijk toen er in Tange een confrontatie plaatsvond tussen de Polen en een Duitse eenheid. Hierbij sneuvelde één Poolse soldaat, negen Duitse soldaten en kwamen ook twee inwoners van Tange om het leven. Zo verliep de bevrijding van Onstwedde tamelijk geruisloos. Dit in tegenstelling tot de felle gevechten in bijvoorbeeld Veele, Bourtange en op 13 april dus in Tange-Alteveer. Op 13 april kon overal de driekleur buiten worden gehangen: Onstwedde was definitief bevrijd!

VRIJHEID IS VOOR MIJ ...

Buiten spelen
Op de fiets
Hard door de plassen
Leuk!

*Niek Raveling,
(groep 1)*

Dat je nooit
alleen bent

*Brent Schaap,
(groep 2)*

Geen oorlog
Duitsland is
verslagen
75 jaar in vrijheid
Vrede

*Sander Tuinstra
(groep 7)*

Dat ik in de
zomer mag
buitenspelen

*Jesper Nijboer
(groep 5)*

Dat we
gewoon naar
school kunnen
gaan en dat ik
naar turnen kan

*Noralie Slaar
(groep 6)*

Weer naar
school
gaan! En spelen
met iedereen.
Eventjes
een dagje weg of
op bezoek gaan

*Stan Hooiveld
(groep 4)*

Buiten op de
trampoline
springen, zelf
weten wat ik
mag doen

*Vera Visser
(groep 3)*

Dat we alles kunnen
doen wat we maar willen.
Voor mij betekent het dat ik vrij
ben en buiten kan spelen. Want
toen er oorlog in ons land was
kon je volgens mij ook niet
zomaar naar buiten. Ook nu is er
nog oorlog in de wereld en
kunnen kinderen niet veilig
buiten spelen

*Remko van der Heide
(groep 4)*

Dat je met de
hond mag spelen

*Ella Boels
(groep 2)*

Kunnen zijn
wie je bent,
ieder moment

*Richelle
Kriegsman
(groep 8)*

Fijn knutselen
Mooie veertjes
opplakken
Roze, rode en gele
Vrolijk

*Merle Boels
(Groep 1)*

Aan “MISSCHIEN IS ER HOOP...”
mogen we ons vasthouden,
maar laat “NOOIT MEER ons streven blijven.

Vergeleken met alle soortgelijke memoriestenen in Nederland komen de twee teksten die op het Onstwedder 4-mei-gedenkteken staan, misschien wel het dichtst bij de werkelijkheid van alledag. In grote, krachtige letters staat immers op het opgaande gedeelte van ons monument “**NOOIT MEER**”. Dat is een uitspraak die aan duidelijkheid absoluut niets te wensen overlaat. Zeker niet als je het bord met de namen van de 24 Onstwedder oorlogsslachtoffers ernaast bezieet. “**Nooit meer !**” – in mijn gedachten uitgesproken met een harde vuistslag op tafel – is de meest logische reactie als je hoort/ziet/leest over de vele miljoenen levens die zijn geofferd door de schrikwekkende wandaden van het fascistische regime; een regime dat ’t van 10 mei 1940 tot 5 mei 1945 ook in ons vaderland voor het zeggen had. Zoiets moet je “**Nooit meer !**” willen.

In 1988 sprak ik met dr. H. Hamburger in Groningen – kenner van de Joodse cultuur – vanwege ons plan om van het 4-mei-gedenkteken een zichtbaar gecombineerd Nederlands-Joods monument te maken. Hij raadde ons dat af om een aantal redenen.

Zo kwam in het voetstuk een aparte tekststeen ter herinnering aan de 10 in concentratiekampen vermoorde Onstwedder Joden. Die tekst was aanzienlijk minder direct. Was zelfs ernstig twijfelend. “**Misschien is er hoop ...**”, een tekst uit het bijbelboek Klaagliederen. Als je dat afzet tegen “**Nooit meer**”, ben je opeens niet meer zo robuust zeker.

Afgezien van de 24 slachtoffers heeft de rest van de Onstwedder dorpsbevolking tijdens de oorlogsjaren gelukkig niet extreem zwaar onder de bezetting geleden. Zelfs de bevrijding op 12 april 1945 verloopt relatief rustig. (Dat ging bijv. in het naburige Veele wel anders ...)

In de eerste jaren van de oorlog is er in Onstwedde vrij weinig weerstand tegen de bezettende macht te bespeuren. ’t Lijkt alsof er vrij snel een soort van berusting in het dorp is gaan heersen. Een Onstwedder houdt weliswaar niet zo erg van plotselinge veranderingen, maar kijkt toch liever twee à drie katten uit de boom alvorens in tegenactie te komen. Vanuit dat perspectief is ’t te begrijpen dat er pas bij de meistakingen van 1943 merkbaar sprake is

INLEVEREN VAN RADIOTOESTELLEN IN ONSTWEDDE

DINSDAG 1 JUNI 1943

**VAN 9.00 – 12.00 UUR EN VAN
13.00 – 16.30 UUR
IN HOTEL DE VRIES**

Op 26 mei 1945 zijn een aantal geïnterneerde NSB-vrouwen tewerkgesteld in Holte. Ze zijn bezig met het schoonmaken van suikerbieten in de schuur van Engel Huisman. De bewaker van de groep vrouwen is lid van de Binnenlandse Strijdkrachten. Door onvoorzichtigheid van de bewaker, gaat diens karabijn per ongeluk af en wordt één van de vrouwen, Marie Mol - Brussel, getroffen in het hoofd. De opgeroepen dokter Enklaar kan slechts de dood constateren.

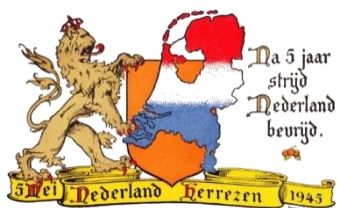
van groeiend verzet. De eerste twee groepen Onstwedder Joden zijn dan echter al probleemloos weggevoerd ...

Was er iets van angst in Onstwedde binnengeslopen na de meidagen van 1940? Was de harde aanpak van de Duitsers en hun NSB-companen succesvol in de navolgende jaren? Was daardoor ook de dorpsmoraal, die altijd zo hoog in het Onstwedder vaandel stond, een stille dood gestorven?

Deze vragen kunnen we ruim 75 jaar later stellen, maar 't blijkt dat ze niet alle geheel terecht zijn. Toen ik me 50 jaar geleden iets dieper in de Onstwedder (oorlogs)historie ging verdiepen, kwamen bijv. de namen van Freerk Boels, Harm Migchels, Henk Haan als 'stille werkers in de ondergrondse' mij al vrij snel ter ore. Mensen als Job Veldhuis, Jacob Korsse, Jan Wever en Hendrik Nobbe, die Joodse onderduikers onderdak boden, werden met respect genoemd.

En wat te denken van de groep van acht Onstwedders, die eind september 1944 werd opgepakt en op transport gesteld naar het Duitse eiland Helgoland, o.a. op verdenking van betrokkenheid bij de ondergrondse dan wel van het koesteren van 'anti-bezetter-gevoelens'.

Zo kunnen we m.i. concluderend stellen, dat de Onstwedders zich weliswaar in de eerste oorlogsjaren vrij – laat ik 't noemen – 'afzijdig' hebben opgesteld, maar in de laatste periode van die oorlog hebben ze dat royaal ingehaald. Het begrip 'naasteliefde' kreeg inhoud, werd omgezet in respectabele daden. In de rubriek 'Gastvrije Onstwedder Tikkels' op de Onstwedder dorpswebsite staan meer dan 100 (!!) Onstwedder gezinnen vermeld, die in de laatste oorlogsjaren liefderijk onderdak hebben geboden aan uitgehongerde evacués, veelal uit het westen van ons land, maar ook aan onderduikers. Zo creëerden ze voor medemensen in een bijna uitzichtloze situatie weer **hoop**.

Tijdens de tweede wereldoorlog werd de klok uit de Juffertoren meegenomen door de Duitsers. Zij smolten deze om ten behoeve van de oorlogsindustrie. Na de oorlog is er een nieuwe klok opgehangen met de tekst:

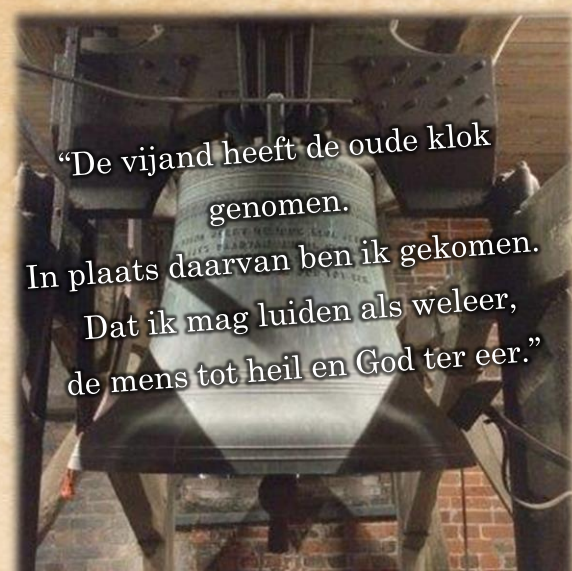
☼ Een uitschieter onder die 'Tikkels' vind ik nog steeds de toenmalig postcommandant van politie: 'Boultje' de Vries. Hij nodigt in maart 1945 twee Duitse soldaten die uitgehongerd door Onstwedde zwalken in z'n huis en schotelt ze gastvrij een royale maaltijd voor. Drie jaar later, op 1e Paasdag 1948 schrijft één van die soldaten, Peter Mohr uit Hamburg, aan De Vries een uitvoerige bedankbrief. Hij verwoordt daarin emotioneel z'n herinnering(en) en spreekt nadrukkelijk z'n **hoop** uit op betere tijden.

☼ En wat dunkt u van die 2 Duitse soldaten, die in maart 1945 aan het begin van de Onstwedderweg in Stadskanaal een boer (van Onstwedder origine) willen meenemen, die zijn paarden + wagen niet wil afstaan. De boer roept z'n vrouw erbij. Die is hoogzwanger. De boer zegt niets, wijst op z'n vrouw en zegt: "Mout ik écht mit joe mitkommen?" De Duitse soldaat en z'n maat reageren bijna in koor: "Nein, das geht nicht. Wir gehen." Zo'n reactie gaf, ook in het zicht van de bevrijding, nieuwe **hoop**!

☼ Of die Duitse soldaat bij de begrafenis van David Sparrow en Victor Brown (de op 20 april 1943 in Smeerling neergestorte Britse vliegers). Terwijl zijn collega de toegestroomde Onstwedders, grimmig dreigend met z'n geweer, op afstand houdt, barst hij bij het open het graf in snikken uit. "Dit zijn geen vijanden, maar broeders. Ik zou willen dat die verrekte Krieg nú afgelopen is. Dit is bijna niet meer uit te houden!" De oorlog zou toen nog twee jaar duren, maar ik wed dat de verzamelde Onstwedders door het gedrag van deze Duitse soldaat toen in hun **hoop** op een betere, een vreedzame toekomst behoorlijk zijn gesterkt.

Namens ons allen wens ik ons allen toe, dat wij Onstwedders niet alleen 75 jaar vrijheid feestelijk zullen vieren, maar óók de avond van 4 mei massaal bij ons herdenkingsmonument te **hoop** zullen blijven lopen. En dat we dat zullen blijven doen. Totdat '**NOOIT MEER**' werkelijkheid is geworden.

Klaas Meijer

Ter voorbereiding op dit stuk heb ik onder andere het boekje 'Schoenen met lusjes' gelezen en al bij de inhoudsopgave kreeg ik een brok in mijn keel. Het lezen van enkele namen van dorpsgenoten die omgekomen zijn in de oorlog, zulke bekende achternamen in ons dorp. Geboren en gedood op voor ons zulke bekende plekken. Onstwedde voelt veilig, maar nu besef ik dat dat niet altijd zo is geweest. En dan zijn er ook nog zij die Onstwedde alleen kennen als sterfplek: piloten die zijn gesneuveld in Smeerling. Die piloten zijn David Alistair Sparrow en Victor Gordon Brown, beiden 21 jaar. In de nacht van maandag 19 april op dinsdag 20 april 1943 vertrokken deze Engelse vliegers vanaf hun thuisbasis Northamptonshire, Engeland. Om het gebied ten zuidwesten van Bremen te verkennen, dichtbij de Nederlandse grens. Ze zijn daar echter nooit aangekomen.

Het is een bijzonder snel vliegtuig, de Britse Mosquito waar ze zich in bevinden. Zo snel dat de Duitsers het -onsuccesvol- na hebben proberen te maken. Oorspronkelijk is dit vliegtuig gemaakt als jachtbommenwerper. Maar tijdens deze missie werd het gebruikt als jachtvliegtuig, waarbij ze het Duits bezette gebied verkenden om te zien of ze de vijandelijke infrastructuur konden verstoren door een bombardement of een mitrailleur aanval op belangrijke infrastructuur. Maar ze werden gespot door zoeklichten en vervolgens door luchtweergeschut boven Duitsland geraakt. Ze storten 25 km verderop in Smeerling neer, naast de boerderij van Roelf Huiges en tegenover de boerderij van Abel Huiges. Ze hebben door de houten constructie van het vliegtuig niet veel kans op overleven, de twee jongemannen zijn op slag dood.

Boter, kaas en eieren bij afscheid van Onstwedde

Na de laatste dagen vol spanning was woensdag 11 april voor de bewoners van Onstwedde de dag der bevrijding aangebroken. Maar ze hebben het geweten. We weten dat overal waar de Moffen terug worden gedreven naar hun geliefde Heimat, ze alles meeroven wat maar van hun gading is. Maar Onstwedde spant misschien wel de landelijke kroon! Paarden, wagens, fietsen met of zonder surrogaatbanden, spek, eieren, ja zelfs werden op een boerderij een zevental biggetjes geslacht en opgepeuzeld. Ook varkens werden in hun hokken doodgeschoten en voor het laatste maal in Onstwedde gereed gemaakt. Ook buiten staande schapen en geiten moesten het ontgelden. Uit woningen werden nog gouden sieraden, ringen enz. geroofd.

Woensdagmorgen pakten de laatste rovers hun biezen en vertrokken na het opblazen van de brug bij de haven richting

Wedde. 's Avonds kwamen hier de eerste tanks, maar de hulpvaardige bevolking droeg van alle kanten stropakken aan, waarmee het kanaal werd dichtgezet. Nu kon de brug, die gedeeltelijk in het water lag, weer worden opgevijzeld en rolden de tanks Onstwedde binnen.

Grote verbazing echter toen enige Duitsers in de nacht van woensdag op donderdag terugkeerden en zich verschansten in huizen en tuinen in de bocht bij Tange en van daaruit Onstwedde weer onder vuur begonnen te nemen. Het vuurgevecht duurde nog de gehele dag.

Helaas moest één der ingezetenen dit met de dood bekopen. De woning van de fam. Kuiper in de Luringstraat kreeg een voltreffer. Zes personen van het gezin, dat een schuilplaats in de kelder had gezocht, werden gewond. Na enige uren stierf de oudste zoon Hendrik. Drie huizen zijn tijdens het laatste geweld in Onstwedde nog afgebrand.

Geallieerden rukken op in Westerwolde!

BRON: ST VITUS 13 APRIL 1945

DE OMGEKOMEN PILOTEN IN SMEERLING

MOSQUITO DZ 755

Jan Huiges, de zoon van Abel, was toen 14 maanden. En vertelt dat de Duitse soldaten die het toestel moesten bewaken bij hun thuis geïmagineerd waren. Jan is verteld dat een van de soldaten, een Oostenrijker, een rondje is gaan lopen met Jan. Deze soldaat had zelf een zoon van dezelfde leeftijd, maar door de oorlog had hij zijn eigen zoon nog nooit ontmoet.

Ook nu nog zie je -als je heel goed kijkt- waar het toestel door de bomen gekomen moet zijn: daar waar de bomen net wat jonger zijn dan de rest. Hopelijk zien we dit jaar nog iets meer terug van wat er zich in Smeerling heeft afgespeeld als het herinneringsmonument voor de beide mannen zal worden geplaatst. Want ook deze mannen hebben hun leven gegeven voor onze bevrijding. En we moeten ze niet vergeten, en dat worden ze ook niet: een aantal jaren geleden is een neef van David Sparrow in Smeerling geweest om de plek te zien waar zijn oom het leven heeft gegeven.

Stichting Smeerling heeft tevens opdracht gegeven aan een kunstenaar een monument te smeden ter nagedachtenis aan deze tragische gebeurtenis. Het zal volgend jaar worden geplaatst en onthuld.

Gert Sterenborg

NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN IN DE OMGEVING VAN ONSTWEDDE

Locatie: Wessinghuizen
Datum: 7 augustus 1942
Type vliegtuig: Messerschmidt Bf110
Bijzonderheden: Vliegtuig maakte een noodlanding wegens een defect aan één van de motoren.

Locatie: Smeerling
Datum: 19/20 april 1943
Bemanningsleden: David A. Sparrow & Victor G. Brown
Type vliegtuig: Mosquito DZ 755
Bijzonderheden: Vliegtuig is neergeschoten boven Aschendorf. De mannen liggen begraven op de Algemene Begraafplaats te Onstwedde.

Locatie: Veenhuizen
Datum: 8 oktober 1943
Type vliegtuig: Messerschmidt Bf110
Bemanningsleden: Hans Jürgen Schaer & Wolfgang Bach
Bijzonderheden: Vliegtuig is neergeschoten door een Engelse Thunderbolt. De mannen liggen begraven in IJsselstein

Victor Gordon Brown

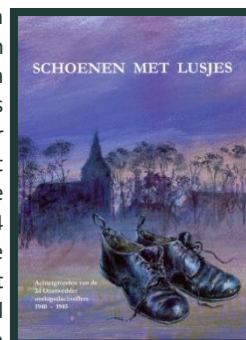
David Alistair Sparrow

Herinneringen Bevrijding

Toen we weer in de kamer kwamen zagen we hoe een NSKK'er (Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps, bevoorradings-eenheid aan de fronten) werd opgepakt die zich nog probeerde te verschuilen achter de erker van het huis van familie Willem ter Borg, Kerklaan 1. Hij werd ontdekt en gaf zich over met de handen in de lucht. Politieagent Apotheker arresteerde hem en hij werd afgevoerd. Tegen vieren was alles weer rustig. We gingen naar buiten en hoorden nog dat er een NSKK'er was opgepakt, die zich verscholen had in het kippenhok bij het huis van Albert Wolfs.

Jan Hids, woonde aan de Dorpsstraat
 * 3-4-1928 † 29-3-2018

In 2005 heeft het 4 mei comité in samenwerking met havo- en atheneumleerlingen van het Ubbo Emmius in Onstwedde, Geert Tipker (Haarlem), Klaas Meijer (Onstwedde, en Geert-Schreuder (Onstwedde) het boekje "Schoenen met Lusjes" uitgebracht. Hierin staan de aangrijpende verhalen achter de 24 Onstwedder Oorlogsslachtoffers in de periode 1940-1945 opgeschreven. Dit boekje is niet meer leverbaar, maar u kunt het wel digitaal vinden op www.onstwedde.info

Dat was een groot succes!!

Op 29 januari zijn TC Uneswido, VCO '72, C.S.V.O, Onstwedder Boys en de HLC Onstwedde langs de deuren geweest om loten te verkopen....

Vrijheid Maak Je Samen

Vanuit deze gedachte hebben wij verschillende oproepen geplaatst ons te helpen de bevrijdingsweek tot een succes te maken! 150 vrijwilligers hebben zich aangemeld, daar zijn we heel blij mee!

Bij het Landhuis knipten ze de lapjes...

en zij naaiden er bevrijdingsrokjes en -schortjes van!

Herinneringen *Bevrijding*

Vader, ik en Koos (een Rotterdammer, die in elf dagen lopend van Rotterdam was gekomen) waren op de deel, vader had een bezem met een heel lange steel om als er kogels door het dak kwamen en de dokken begonnen te branden die uit te vegen. Toen kwamen de tanks, Koos stond te springen en riep: "De tanks, de tanks" en wilde naar buiten, maar vader zei: "Hier blijven en niet de deur uit!" Moeder en mijn zussen en broer en juffrouw Littel (haar man vocht aan het Oostfront) en haar dochters gingen in de kelder. De oudste dochter Truusje zei steeds "Die stinkers, die pikkers".

Harm Luring, woonde tijdens de oorlog in Holte
* 26-4-1930 † 23-4-2017

Plannen maken voor decor bouwen, erebogen maken en spellen in elkaar timmeren...

en uitvoeren natuurlijk!

Wij konden af en toe al stiekem even luisteren naar het projectkoor...

Alles tot in de puntjes uitwerken; plattegrond maken voor de 'dag terug in de tijd'

En het JSDB bestuur die al heel wat avondjes met ons heeft meegedacht!

Vergeet ook niet de expositiegroep, de schrijvers en verspreiders van dit magazine, Jelle de Vries die dit magazine heeft vormgegeven, iedereen die spullen beschikbaar stelt, iedereen die ons financieel heeft gesteund, en iedereen die we nu niet opnoemen!

Allen Bedankt!

Al 75 jaar herdenken we de oorlogsslachtoffers en vieren we de vrijheid. De manier waarop we vieren en herdenken is in de loop der jaren veranderd. Sinds 1988 herinnert het monument op de Brink aan de tweeëntwintig Onstwedder oorlogs-slachtoffers en 2 geallieerde militairen. Onder hen zeven leden van de Joodse familie Meijer. In de Joodse herdenkingstraditie is het belangrijk de namen te noemen van de overledenen. Hun namen worden met de andere slachtoffers genoemd tijdens de herdenking op 4 mei.

Onzekere vrijheid

Eén naam wordt niet genoemd. Abraham Meijer overleefde de oorlog. Tijdens de oorlog vond hij een veilig onderkomen bij Veldhuis op de Barlage. Hij was de enige overlevende van de Joodse familie Meijer uit Onstwedde. Van zijn overige broers en zussen – 7 in getal – overleefde enkel zijn hoogbejaarde broer Benjamin uit Musselkanaal de vervolging. Hoe zouden de broers zich in april 1945 gevoeld hebben? Opgelucht? Ongetwijfeld. Ze hoefden zich immers na bijna drie jaren van onderduik niet meer schuil te houden.

Maar was er sprake van een feestelijk gevoel van vrijheid? Waarschijnlijk niet. Er heerste vooral grote onzekerheid over het lot van familieleden. In de weken, maanden, jaren na de bevrijding kwam er steeds meer duidelijkheid over het gruwelijke lot van de familieleden. Begin jaren 1950 werden de officiële overlijdensaktes van de Meijers opgemaakt, veelal ‘in de omgeving van Oświęcim in Polen’ overleden. Dat ‘overleden’ een verzachtend woord was voor ‘vermoord’ moge duidelijk zijn. De exacte overlijdenslocatie en omstandigheden van Abrahams neven Simon en Mozes Meijer zijn tot op heden onbekend. Wellicht koesterde Abraham nog hoop op de terugkeer van zijn neven. Net als Wubke Korsse, die tevergeefs wachtte op de terugkeer van haar zoon. Jacob Korsse had zijn hulp aan de familie Meijer met de dood in het kamp Neuengamme moeten bekopen.

Voor persoonlijke verhalen en trauma’s zoals die van Abraham Meijer of Wubke Korsse was kort na de bevrijding echter weinig aandacht. Datzelfde gold voor hen die terugkeerden uit concentratiekampen zoals Jan Wever, Jo Tipker, Roelf Nomden en Jan Lukens die alle vier kort na terugkeer bezweken aan de ontberingen die zij hadden doorgemaakt. Voor Joden zoals Marga Menkel die terugkeerden en geen familieleden hadden, was de situatie zo mogelijk nog schrijnender. Mevrouw De Liever uit Groningen herinnerde zich haar terugkeer van Ravensbrück in Groningen als volgt: “De ontvangst was koel. (...) Er was niemand die een paar woorden van welkom zei.”

“De ontvangst was koel. (...) Er was niemand die een paar woorden van welkom zei”

Herinneringscultuur

De eerste herdenkingen na de oorlog stonden vooral in het teken van omgekomen militairen en verzetsstrijders. Pas later kwamen daar de vervolgings- en burgerslachtoffers bij. Met deze ontwikkelingsgang in het achterhoofd, is te verklaren waarom er al in 1949 een verzetsmonument in het Julianapark in Stadskanaal werd onthuld. In de jaren 1960 en 1970 leek de aandacht voor het oorlogsverleden af te nemen. In sommige steden legde een enkeling nog een bloemstukje op 4 mei om vervolgens

HER DEN KEN IN VRIJHEID

Stolpersteine Dorpstraat 27. Beeld: Gouwenaar, Wikimedia Commons.

Interieur van de Stadskanaalster synagoge, waar de Onstwedders Meijers naar ‘sjoel’ gingen. Beeld: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Herinneringen

Meneer Sirton, een Rotterdammer die met zijn vrouw tijdelijk bij ons woonde, en ik klommen het dak op van de openbare school om een uitzichtspunt te hebben. Maar er werd over onze hoofden heen geschoten en we maakten onmiddellijk dat we weer van het dak af kwamen. Ik vermoedde dat het de Poolse post op de Hardingstraat was, die schoot als waarschuwing.

*Harm Luring woonde tijdens
de oorlog aan de Brink
25-05-1928

de koopavond te hervatten. Tot 1970 was er bij het voormalige doorgangskamp Westerbork geen monument. Pas in 1983 werd het herinneringscentrum geopend.

Opmerkelijk genoeg werd de oorlogsgeschiedenis in de gemeente Stadskanaal al in 1977 – dat is relatief vroeg! – op grondige wijze onderzocht en beschreven door Hans Onderwater. Dat niet iedereen het oprakelen van het oorlogsverleden kon waarderen, bleek uit de doodsbedreigingen die de schrijver ontving.

Dat in Oost-Groningen en ook in Onstwedde door sommigen ijverig samengewerkt is met de bezetter, was een publiek geheim. Velen hielden dat liever zo. Het Joods Monument in Stadskanaal – waar ook de namen van de Onstwedder Joden op staan – kwam in 1986 tot stand. Het oorlogsmonument in Onstwedde volgde twee jaar later. Voor vele Nederlandse dorpen en steden geldt dat in deze jaren of nog later oorlogsmonumenten werden opgericht. Sindsdien zien we dat het herinneren persoonlijker en meer lokaal wordt. In 2005 werden de levensverhalen van de 22 Onstwedder en 2 geallieerde militairen door scholieren opgetekend in het boekje *Schoenen met lusjes*.

Een mens is pas vergeten als zijn naam vergeten is

Vanaf 2014 zijn in de gemeente Stadskanaal stolpersteine geplaatst. Kleine 'struikelstenen' met daarop de naam van een oorlogsslachtoffer, op het adres waar zij ooit woonden. Sinds april 2019 is de informatie in de stolpersteine-app na te lezen. De kleine messing steentjes worden al sinds 1992 door de kunstenaar Gunter Demnig geplaatst in heel Europa. Deze persoonlijke manier van herdenken past in de Joodse traditie. Het sluit aan bij de gedachte dat een mens pas vergeten is, als zijn naam niet meer genoemd wordt.

Deze persoonlijke manier van herdenken past in de Joodse traditie. Het sluit aan bij de gedachte dat een mens pas vergeten is, als zijn naam niet meer genoemd wordt.

In de Joodse traditie wordt na het overlijden van een familielid, jaarlijks het graf bezocht. Bij herdenken en rouw wordt het Kaddisj gebed gezegd. Hoewel het gebed bekend staat als zijnde een gebed voor de rouwendenden, is het bovenal een lofzang op de Eeuwige. Ten teken dat de overledene niet wordt vergeten en het graf bezocht is, wordt een steentje op het graf gelegd.

Dit gebruik komt al in Bijbelse tijden voor, wanneer God opdracht geeft om een plaats te markeren met een steen ter herinnering aan een gebeurtenis. Cremeren is volgens de Halacha – de Joodse wet – niet toegestaan. Een Joods graf mag niet geruimd worden. De zeven Meijers kregen geen graf. Abraham kon geen steentje leggen bij het graf van zijn broers en zussen. Dat miljoenen Joden in de vernietigingskampen verbrand werden was het slotstuk van de ultieme vernedering die we vandaag de dag 'Holocaust' noemen. Eigenlijk een vreemd woord. Het komt uit het Grieks en betekent 'brandoffer'. Het Hebreeuwse woord 'Shoah' dat 'ramp' betekent, komt misschien dichter bij de werkelijkheid van de tragedie die zich ook in Onstwedde voltrok.

“Tehee nafsjo tseroera bitsror hachajiem”

De meest heilige dag in het Jodendom is Jom Kippoer, de Grote Verzoendag. Voor Joden zoals de Onstwedder Meijers was dit een dag waarop de gebruikelijke werkzaamheden volledig stil lagen. Omhuld in gebedsmantel brachten de mannen deze dag in de synagoge van Stadskanaal door, biddend en vastend. Het sjoeltje aan de Hoofdstraat staat er al lang niet meer. De eeuwenoude gebeden klinken hier niet meer. In de weinige synagogen die in ons land nog in gebruik zijn, klinkt nu op Kol Nidrei – de avond voorafgaand aan Jom Kippoer – een nieuw gebed: een herdenkingsgebed voor de gedeporteerden in de Tweede Wereldoorlog. Op 18 december 1947 overleed Abraham Meijer in Groningen. ‘Oll Oabram Jeude’ zoals hij in Onstwedde genoemd werd, is begraven op de Joodse Begraafplaats te Stadskanaal. Op zijn grafzerk staan de Hebreeuwse letters ‘T.N.Ts.B.H’. Deze letters staan voor de bede ‘Tehee nafsjo tseroera bitsror hachajiem’; vertaald: ‘moge zijn ziel gebundeld worden in de bundel van het eeuwig leven’. Deze bede is afkomstig uit 1 Samuel 25:29 waar Abigail tegen koning David zegt: ‘Mocht een mens opstaan om u te vervolgen en u naar het leven staan, dan zal de ziel van mijn heer gebonden zijn in de bundel der levenden bij de Eeuwige uw God’.

Tot slot

Voor de nabestaanden van hen die we op vier mei gedenken, voelde de bevrijding allesbehalve feestelijk. Dat gold ook voor de 75 Bevrijdingsdagen die we vanaf 1945 hebben gevierd. Dat neemt niet weg dat het ontzettend belangrijk is dat we 75 jaar vrijheid gedenken en vieren. In 2020 moeten we tussen alle vrijheidsvieringen door, toch constateren dat verdraagzaamheid en tolerantie onder druk staan in Nederland. Het Joodse herdenkingsgebed dat op Kol Nidrei wordt uitgesproken eindigt met woorden die in feite voor iedereen actueel en van waarde zijn, maar waar we ook met elkaar aan moeten werken: ‘Laat ons veilig wonen in het land onzer vaderen en schenk vrede aan alle bewoners van Uw aarde. Amen.’

Geert Volders

Herinneringen - Bevrijding

Later kwamen de Canadezen. Hun auto's werden in het weiland achter onze boerderij gereden. De grote auto van de Canadese kok werd direct achter de schuur gereden. De soldaten aten uit blikken bakjes. Daarvan bleven er enkele bij ons in de schuur achter. De Canadezen hadden ook chocola, dat was voor ons nog onbekend snoepgoed! Van ons oudere neven en nichten naast ons leerden we, dat we eieren konden ruilen voor chocola. We moesten dan vragen: “Egg for chocolate?” Die zin onthielden we als klein kind goed en we hadden succes. De eieren uit het kippenhok ruilden we voor heerlijke chocola!

Tineke (Trientje) Knijff-Huiges
*24-03-1938
& *Harmke de Vries-Huiges*
(*1939)

Het graf van Abraham Meijer op de Joodse begraafplaats te Stadskanaal. Beeld: Stichting Historie Joods Groningen.

De synagoge van Stadskanaal – met op de voorgrond het huis van de voorzanger/leraar – werd begin jaren 1960 gesloopt. Beeld: Nieuw Israëlitisch Weekblad 5-10-1962.

Bronnen:

C.A. van der Berg en E.P. Boon, De Joodse gemeenschap in de Kanaalstreek (Groningen 1992).

J. Dasberg, Siach Jitschak. Gebed van Jitschak. Siddoer (Amsterdam 2018; 31e druk).

D. Hondius, Terugkeer. Antisemitisme in Nederland rond de bevrijding (Leiden 1990).

K. Meijer e.d, Schoenen met lusjes (Onstwedde 2005).

H. Onderwater, Mobilisatie, collaboratie, liberatie. De jaren 1938-1948 in Stadskanaal (Stadskanaal 1977; 2e druk).

Verdriet versus blijdschap

Op maandagmiddag 10 februari 2020, omstreeks 17.00 uur gaat de telefoon. Ik noem mijn naam en dan hoor ik aan de andere kant "Joa mit Jan Hidde Wilzing. Doe bist 'n ol Onstwedder en hest wat mit historie. Wist 'n verhoaltje schrieven over 75 jaar bevrijding?"

Ik ben van 1957 en heb de bevrijding in Onstwedde dus niet meegemaakt. Wat ik daarover weet heb ik gelezen in het boek "Mobilisatie, collaboratie en liberatie" van Hans Onderwater en ook het boekwerkje "Schoenen met lusjes" van de Ubbo Emmius leerlingen, onder redactie van Klaas Meijer, gaf mij een indruk van die jaren. Wat er geschreven is ga ik niet overschrijven. Maar over die tijd is er ook veel niet beschreven omdat het nog steeds gevoelig ligt. Dat heeft wel mijn interesse maar – in overleg werd besloten – dat het niet past bij het feest. Wat schrijf ik dan? Vervolgens dacht ik na over hoe wij vroeger binnen ons gezin 5 mei beleefden. Mijn moeder is geboren in Ter Wupping, een echte Onstwedder dus. Mijn vader, geboren in 1929, bracht zijn kinderjaren door in Amsterdam. Zijn ouders, mijn opa en oma dus, hadden zes kinderen. In 1943 zijn mijn

opa en oma opgepakt en naar Westerbork gebracht. Op 20 juli 1943 zijn ze op transport gezet naar Sobibor waar ze drie dagen later zijn vermoord. De zus van mijn vader werd al in 1942 vermoord en zijn oudere broer kwam kort voor de bevrijding om bij één van de beruchte dodenmarsen. Mijn vader en drie van zijn zussen hebben de oorlogstijd als

wees doorgebracht bij verschillende gezinnen in Drenthe en Overijssel. In de eerste week van mei leefden wij niet zozeer toe naar 5 mei maar naar 4 mei. Natuurlijk was iedereen blij dat we waren bevrijd maar de wond die de oorlog had nagelaten voerde de boventoon. De

blijdschap kon niet op tegen het verdriet. Mede door mijn familiegeschiedenis heb ik vrijwel alle kampen in Nederland en Duitsland bezocht. Op 27 januari 2020 was ik nog in kamp Sachsenhausen om daar de herdenking "75 jaar bevrijding Auschwitz" bij te wonen. Op 13 februari 2017 hebben we als familie, door Gunter Demnig, vier "Stolpersteine" laten leggen in de Krugerstraat in Amsterdam.

Meijco van Velzen

Herinneringen

Een slager in Bellingwolde, een dominee in Blijham en een boer in Onstwedde zaten in het verzet en hadden onderduikers.

Bij de dominee was een onderduiker die een Duitse spion bleek te zijn, er werd een brief van hem onderschept waarin hij de namen van de onderduikers had vermeld en ook dat ze zouden worden verraden. Later is deze man gedood in de Wedderbergen.

Albert Huls, woonde ten tijde van de oorlog in Hölte, nu 84

Herinneringen

De familie Meijer en onze familie hadden veel contact met elkaar. Het werd gevaarlijk voor de Joodse familie en eigenlijk moesten ze onderduiken. Mijn vader heeft een onderduikadres geregeld. Na de oorlog kregen de ouders van dhr. Boels nog een ansichtkaart van de familie Meijer; deze kaart was tijdens de treinreis naar buiten gegooid, ze hadden er de tekst opgeschreven: "Wij zitten in de trein en we weten niet waarheen".

*Hiske Boels
Woonde tijdens de oorlog
aan de Dorpsstraat
nu 83 jaar*

DE POOLSE BEVRIJDERS VAN ONSTWEDDE

EEN LANGE STRIJD VOOR VRIJHEID

“Vrijheid, blijheid...” is een welbekende uitspraak. Wellicht ook door jou weleens uitgesproken. Die vrijheid zijn we inmiddels misschien wel als vanzelfsprekend gaan beschouwen. Toch was het ooit anders. Het is goed om ons dat te beseffen. Hoe zou de geschiedenis er uit hebben gezien als we maar aan ons lot waren over gelaten? Of als de Geallieerden niet het Ardennen offensief hadden gewonnen? Als de Duitsers nog langer stand hadden kunnen houden? Of als de 1e Poolse Pantserdivisie niet had gevochten voor onze vrijheid...? “Mijn vader was jong en kwam in verzet...” vertelt Laddy Jurkiewicz, inwoner van Onstwedde (Veenhuizen) én zoon van één van de Poolse bevrijders.

In 1939 vallen de Duitsers als eerste Polen binnen: “Mijn vader was toen 18 jaar oud en vond dat natuurlijk helemaal niet goed. Daarom kwam hij in verzet.” Sterker nog, hij komt letterlijk met de Duitse bezetter in gevecht en wordt daarna opgepakt. Omdat er tijdens die gevechten Duitse soldaten zijn gesneuveld, wordt Jurkiewicz gevangen gezet en al snel ter dood veroordeeld: “Hij zat in de gevangenis in de buurt van Hannover en een dag voordat hij zou worden opgehangen, wist hij te ontsnappen. Hij vluchtte uiteindelijk via Spanje en Gibraltar, via de oceaan, naar Engeland.” Vanaf dat moment staat voor Jurkiewicz zijn leven in het teken van de voorbereiding op én de bevrijding van Europa, waaronder zijn vaderland Polen. De invasie. “Van 1942 tot 1944 is mijn vader opgeleid tot soldaat, dit gebeurde in Edinburgh (Schotland, red.). Er waren ongeveer 16.000 Poolse soldaten in Schotland, zij vormden de 1e Poolse Pantserdivisie.” Die Pantserdivisie was onderdeel van het Engelse leger. Op D-Day, 6 juni 1944, gaat ook een gedeelte van de 1e Poolse Pantserdivisie naar de stranden van Normandië. Daar begint de invasie in West Europa: “De Polen hebben hele belangrijke veldslagen gewonnen, zoals de Slag bij Falaise. Dat is één van de moeilijkste, zwaarste en belangrijkste overwinningen geweest. Daarnaast was het bevrijden van grotere steden in België en later in Nederland heel moeilijk.” Eén van die door de Polen bevrijde steden is Breda. De Brabantse stad ligt onder de rivieren en wordt reeds eind oktober

1944 bevrijd. Door de strenge winter die daar op volgt, blijven de geallieerden in het zuiden van Nederland wachten totdat ze de rivieren beter over kunnen steken. De soldaten van de 1^e Poolse Pantserdivisie blijven een tijdje in Breda, waar de mensen hoofdzakelijk katholiek zijn, net zoals de Polen.

In 1945 wordt de invasie doorgezet en op 11 april 1945 bereikt de 1^e Poolse Pantserdivisie, via Drenthe, het dorp Onstwedde. De Poolse soldaten weten trouwens vaak helemaal niet waar ze precies zijn. Er wordt gevochten, weiland na weiland, plein na plein, dorp na dorp. Laddy: “In en rond Onstwedde zijn geen zware veldslagen geweest. Wel was er een zwaar vuurgevecht tussen Vlagtwedde en Bourtange, bij de sluis bij het Ruiten-Aa-kanaal (Vledderkamp).” Bij dit gevecht is een Poolse soldaat gedood, mijn vader heeft die soldaat toen ergens op een boerenkar gelegd. Enkele bewoners uit de omgeving kwamen toen kijken wat er gebeurd was. Eén van de jonge meisjes die hier ook bij was, is mevrouw Janny Wilzing-Greven (geboren in 1930, red.). Zij woonde later met haar man (Hanne Wilzing, red.) in deze boerderij, waar wij nu wonen (Veenhuizen). Eind jaren '90 stond de boerderij te koop. Toen ik mijn vader meenam naar de boerderij raakte hij aan de praat met mevrouw Wilzing-Greven. Hij merkte op dat hij tijdens de bevrijding vlakbij haar ouderlijk huis in een vuurgevecht is beland.” Zij kwamen er daardoor samen achter dat ze elkaar toen, 55 jaar daarvoor dus, al eens eerder gesproken hadden.

“In en rond Onstwedde zijn geen zware veldslagen geweest. Wel was er een zwaar vuurgevecht tussen Vlagtwedde en Bourtange, bij de sluis bij het Ruiten-Aa-kanaal.”

“Op 12 april 1945 is Onstwedde bevrijd. De bewoners waren natuurlijk enorm blij en zij juichten de Poolse soldaten toe en heetten ze welkom. Er waren natuurlijk fanatieke SS-ers onder de Duitsers, maar er waren ook heel veel Duitsers die eigenlijk wilden dat de oorlog al veel eerder ten einde zou zijn gekomen. Dat is ook een reden waarom er in Onstwedde niet extreem veel meer gevochten is.” Nadat Onstwedde bevrijd was, rukten de Polen verder op, noordwaarts. Hen was inmiddels ter ore gekomen dat net over de grens, in het Duitse Dörpen, een vrouwenkamp was waar veel Poolse vrouwen gevangen zouden zitten: “Het was absoluut niet toegestaan om de grens met Duitsland te passeren, maar toen de 1^e Poolse Pantserdivisie dat hoorde, waren ze natuurlijk niet tegen te houden. Ze hebben het kamp bevrijd en zijn daarna door getrokken richting Nieuweschans.” Er volgde uiteindelijk een bevrijdingsfeest voor de regio, op 12 mei 1945 in Winschoten. Er werd gevierd dat na vijf jaar bezetting, vrijheid weer een feit is.

“Ze hadden jarenlang gevochten om Europa te bevrijden om uiteindelijk terug te kunnen keren naar Polen, hun vaderland. Wat veel mensen niet weten is dat dit niet kon toen de oorlog voorbij was.”

En de Poolse soldaten? “Ze hadden jarenlang gevochten om Europa te bevrijden om uiteindelijk terug te kunnen keren naar Polen, hun vaderland. Wat veel mensen niet weten is dat dit niet kon toen de oorlog voorbij was.” De Russen, communisten, hadden Polen namelijk bevrijd van de Duitsers. De Russen waren tegen de idealen van de Poolse bevrijders en hun paspoort werd ze afgenomen. Er zijn veel Poolse soldaten terug gegaan naar Breda, waar ze het erg goed hadden gehad en ze een band met de bevolking hadden opgebouwd of een liefde hadden leren kennen. Ook emigreerden veel Polen naar landen als Engeland, Schotland of Australië. Mijn vader ging terug naar Breda en hij trouwde daar. Pas toen hij een Nederlands paspoort had, durfde hij in 1956 (ruim 10 jaar na het einde van de oorlog!) terug te gaan naar Polen. Eerder was niet mogelijk, hij zou zijn leven niet zeker zijn geweest...” De Russische invloed zal nog lang daarna aanwezig blijven. Voor de Poolse soldaten lag de vrijheid na 1945 dus niet meer in hun eigen vaderland, zij moesten hun ‘vrijheid’ in eerste instantie elders zoeken. Zoals Klaas Meijer het op de website van Onstwedde in 2015 (bij de 70-jarige bevrijding) al eens verwoordde, herhalen we dat nu weer: “Dziękujemy Wam Polacy!” (spreek uit: dzjekkoejemmi vam polatsji). “Wij danken de Polen!”.

Wouter de Vries

**In dit verhaal wordt 'Jurkiewicz' als hoofdpersoon en naam gebruikt; dit is dhr. Franciszek Tadeusz (Jurek) Jurkiewicz, in 1921 geboren in Gdansk (Polen), overleden in 2003. Dit verhaal is tot stand gekomen door de verstrekte informatie van zijn zoon, Laddy Jurkiewicz (inwoner van Onstwedde).*

DZIEK
KU
JEM
MY

WAM

POL
ACY

In januari werden voor de tweede keer op het voormalig kampterrein Westerbork de namen voorgelezen van de 102.000 Joden die vanuit Westerbork naar de vernietigingskampen in Oost-Europa zijn gedeporteerd en daar ook zijn vermoord. 102.000 namen. Een onvoorstelbaar aantal. Vijf dagen lang namen en leeftijden, dag en nacht. Een schijnbaar oneindig lange reeks van namen. Dan pas realiseer je om hoeveel mensen het gaat.

TIEN NAMEN

De Joodse gemeenschap in Onstwedde was maar klein. Twee families, verspreid over drie woningen. Van de twaalf Joodse mensen die in Onstwedde ten tijde van de oorlog woonden, dook er één onder (Abraham Meijer), overleefde er één de kampen (Margot Menkel) en keerden er tien niet terug. De tien namen van de omgekomen Joodse Onstwedders werden op zaterdag 25 januari in Westerbork voorgelezen.

Samuel Simon Meijer, Jacob Meijer, Schoontje Meijer, Salomon Meijer, Carolina Meijer – Jacobson, Simon Meijer, Mozes Meijer, Karl Menkel, Carolina Menkel van den Berg en Herbert Menkel.

De familie Meijer was in Oost Groningen geboren en men was hier goed ingeburgerd. Mozes en Simon Meijer speelden bijvoorbeeld jarenlang voetbal bij O.V.V. (Onstwedder Voetbalvereniging), de voorloper van Onstwedder Boys. Simon was zelfs een aantal jaren voorzitter van de voetbalvereniging. De familie Menkel was al in 1933 gevlucht uit het Duitse Leer, eerst terechtgekomen in Nieuwe Pekela om vervolgens naar een woning aan de Luringstraat in Onstwedde te verhuizen. In de zomer van 1945 wordt langzaam duidelijk dat alleen Margot Menkel de verschrikkingen

van de kampen heeft overleefd. Margot trouwt met Jacques Opdenberg, een Joodse koopman uit Stadskanaal en ze verhuizen naar Rotterdam. De ondergedoken Abraham Meijer vertrekt naar Groningen en overlijdt daar in december 1947, op 71-jarige leeftijd. Wat blijft zijn verre herinneringen en de Stolpersteine die zijn aangebracht bij de vroegere woningen.

Tien namen. Tien van de 102.000. Tien namen van mensen met hun eigen geschiedenis. Tien namen van Joodse mensen die gewoon deel uitmaakten van de Onstwedder samenleving. Tien namen, onlosmakelijk verbonden met de Tweede Wereldoorlog. Tien namen, elk jaar genoemd bij de 4-mei herdenking in het dorp.

Leo Vroman zei het treffend in dit gedicht: “Kom vanavond met verhalen, hoe de oorlog is verdwenen. En herhaal ze honderd malen. Alle malen zal ik wenen”.

Jan Hidde Wilzing

Herinneringen

Marga Menkel, Herbert Menkel en hun ouders woonden ook aan de Luringstraat, Ze werden opgepakt en naar Westerbork gebracht. Egbert en zijn ouders kwamen niet terug, alleen Marga overleefde de oorlog. Later had ze een winkel in Stadskanaal.

*Mevr. E. Wilts- Lutjeboer,
woonde ten tijde van de
oorlog aan de Luringstraat,
nu 90 jaar oud*

Het verhaal van de huidige bewoners

In 2001 waren wij op zoek naar een woning in het mooie Westerwolde. Ineens kwam de boerderij op de Vosseberg in ons vizier; bij de eerste bezichtiging werd keurig verteld over het oorlogsdrama. Het was wel slikken zo'n verhaal, maar het hield ons niet tegen om de boerderij op dit geweldige plekje te kopen. We hebben veel verbouwd en zijn inmiddels erg trots op onze gerestaureerde boerderij. Toen we hier pas woonden, hielden we ons niet echt bezig met de geschiedenis. Echter, als we vertelden waar we woonden zei iedereen tegen ons: "Och de boerderij van Martinus Haan". Sommige mensen vertelden dan ook gelijk het oorlogsverhaal erbij. Zo kwam het verhaal ook bij ons steeds vaker naar voren. De eerste keer op 4 mei naar de dodenherdenking in Onstwedde, dat was wel confronterend. Daar werd Harmannus bij naam genoemd. De dodenherdenking heeft daardoor ook een heel ander gevoel gekregen, omdat je er meer bij betrokken bent. We zijn er dan dus ook elk jaar te vinden uit respect en dat het niet vergeten mag worden.

In 2009 kregen wij intensiever contact met de Familie Haan, want de gedenksteen, die vroeger op de muur hing die ooit verwijderd was toen Martinus overleden was, kwam weer boven water. Hij lag bij een neef in de schuur; daar hoorde hij niet. De familie Haan belde ons vervolgens met de vraag of de steen een plekje kon krijgen op de boerderij, wat de familie erg graag wilde. Wij hebben hier uiteraard de goedkeuring voor gegeven en hebben er toen een bijzondere, waardevolle dag van gemaakt voor de hele Familie Haan; ze waren er allemaal bij om de steen weer op te hangen.

Wat doet het met ons? Wij voelen ons vereerd dat wij het verhaal met regelmaat mogen vertellen, waardoor Harmannus nooit vergeten zal worden. De oorlog mag nooit vergeten worden en alle mensen die voor ons gevochten hebben mogen zeker nooit vergeten worden. Rond april en mei vinden wij met regelmaat een lid van de Familie Haan bij de gedenksteen. We laten hen dan in alle rust eerst even hun gedachten bij Harmannus hebben om daarna gastvrij de deur open te doen en te vragen of ze koffie willen.

Wat doet de steen en het verhaal erachter met ons? De meeste dagen lopen we er gewoon langs, en toch, ja toch sta je er soms bij stil en denk je: Waarom slik? Waarom zo jong? Hij had niets gedaan. Het complete verhaal is te vinden in het boekje Schoenen met Lusjes. Het heet 'Terreur op de Vosseberg'. Ook op de website van Onstwedde.info is deze vindbaar.

Hans Braakhuis en Marianne van Dam

De Boerderij van Martinus Haan

6 jaar oud was Bram Biesterveld, toen hij tijdens de hongerwinter in 1944 in Onstwedde verbleef bij het gezin Troost. Hij was één van de kinderen die gedurende deze periode bij 105 gastvrije Onstwedder gezinnen, ook wel tikkels genoemd, waren ondergebracht.

Wouter de Vries heeft Bram Biesterveld en Riet Kortland geïnterviewd. Volgend jaar kunt u de complete interviews zien op de expositie in de Brinkhof.

Ook Riet Kortland verbleef in Onstwedde gedurende de hongerwinter. Zij verbleef bij de familie Maarsingh, Hardingstraat 1 en de rest van haar familie bij de familie Wilzing te Veenhuizen.

In de aanloop naar de hongerwinter kwam het moment dat zijn ouders besloten dat het beter was hun kinderen naar het noorden te brengen. Zijn oudste broer was inmiddels opgepakt om in Duitsland te gaan werken. Ze hadden vernomen dat bij de boeren daar voldoende voedsel was, en zo werden op een dag de koffertjes gepakt, en begon een lange reis naar het noorden. Op de boot waarmee ze over kanalen voeren was het een schrijnende toestand. Onderweg overleden er kinderen door ondervoeding, en zo nu en dan werden ze beschoten door Duitsers, terwijl ze als kind lange tijden onderdeks in het stro doorbrachten; want boven op het dek was nu eenmaal te gevaarlijk. Ze kwamen aan in Assen, vanwaar hun wegen deels werden gescheiden: zijn zus ging naar Peizermade, en hij en zijn drie broers werden ondergebracht bij gezinnen in Onstwedde.

Dat was natuurlijk wennen, en als stadsjongen uit Amsterdam was hij onder de indruk van de koeien en de geiten. Zeven maanden ondergebracht worden bij een ander gezin zorgt ervoor dat je als kind anders naar dingen gaat kijken. Je begint je af te vragen: zijn dit dan nu mijn ouders, of gewoon een andere papa en mama? Gelukkig werd hij warm opgevangen in het gezin, de kinderen waren ontieligelijk lief en warm. Het spannendste moment was toen hij buiten speelde en er ineens schoten klonken. Door een overbuurman werd hij naar binnengeroept, en gelijk de kelder in getrokken. Dat was een ontzettend spannende en angstige ervaring.

Toen de situatie lastiger werd in Hilversum, heeft haar vader er werk van gemaakt dat ze naar het noorden konden. Haar ouders werkten hard om te zorgen dat de kinderen in leven zouden blijven en dus genoeg voedsel zouden hebben, maar ook om te zorgen dat ze weinig narigheid van de oorlog mee zouden krijgen.

Met hun moeder vertrokken ze naar Meppel in een schoongemaakte vuilniswagen met stro, vol met onbekende families, vrouwen en kinderen. Ze kwamen aan in een school en verbleven daar twee dagen. De rest werd voortgezet naar Hoogeveen, en daar aangekomen werden zij en haar zusje eerst achtergelaten bij een gezin, om vervolgens hun moeder en broer achterna te gaan die al in Onstwedde waren. Hun vader was achtergebleven, want de mannen mochten de IJssel niet over. Geen moment was ze bang, omdat de mensen zo ontzettend vriendelijk waren.

Herinneringen

Tijdens de oorlog kreeg ik een oproep van de Arbeidsdienst in Duitsland om te gaan werken in Hamburg. De Duitsers wilden Nederlandse jongeren inlijven in het Duitse leger, ze kregen een opleiding van een half jaar. Dit was in januari 1943. Ik ben toen ondergedoken in Friesland in Hoornsterzwaag. Mijn buurjongen Hendrik Oosterveld ging met me mee.

*Dhr. E. Scheper
Woonde tijdens de oorlog aan de
2^e Barlage, is nu 95 jaar.*

Herinneringen Bevrijding

Dode koeien en paarden en dode Duitse soldaten lagen in de sloot, dit was erg aangrijpend voor de kinderen. De volgende dag kwam Mölling met paard en wagen om de dode soldaten op te halen, ze werden in een kuil begraven op het kerkhof in Alteveer.

Later zijn ze herbegraven op een oorlogskerkhof.

*Elze Lutjeboer, woonde aan de
Höchterweg tijdens de oorlog, nu 87
jaar.*

Aan de bevrijding heeft hij als herinnering, dat er voor het huis van de familie Troost op een gegeven moment soldaten langsliepen, met hun armen in de lucht en handen achter het hoofd. Het waren Duitse krijgsgevangenen, gevolgd door motoren met daarop de bevrijders. Op dat moment was er één soldaat die moeilijk liep, en steeds tegen zijn benen werd aangedrukt met een motor zodat hij door zou lopen. "He, moet dat nou", was één van de reacties van het toegestroomde publiek. Geëmotioneerd vertelt hij dat toen ook de dag kwam dat mevrouw Troost tegen hem zei... "Bram, er is iemand voor je in de keuken". Hij liep de keuken in en wist niet wat hij moest zeggen; hij geloofde zijn eigen ogen niet.

Toen zijn moeder zei "kom je niet bij mama", nam hij een enorme aanloop. Ze haalden zijn andere broers en zijn zus op, en begonnen aan een lange terugreis. Sindsdien is hij nog een paar keer in Onstwedde op bezoek geweest. Hij realiseert zich heel goed dat het misschien anders af was gelopen als de Onstwedders niet zo gastvrij waren geweest. Hij is blij en dankbaar dat ze dit als gezin hebben mogen overleven. Tot slot beantwoordt hij de vraag: wat betekent vrijheid voor u? "Het is het grootste recht als mens, en niemand mag daaraan komen. Je bent niet vrij als iemand je de mond snoert of dwingt dingen te doen die je niet wilt. Vrijheid komt voort uit de mens, en als iemand geen vrijheid heeft moet je hier altijd voor strijden, elk volk op de wereld!

Bleekneusjes Bij Onstwedder Tikkels

In Onstwedde verbleven ze in boerderijen, en op een dag was het ook hun vader gelukt daar aan te komen; ze waren ontzettend blij dat ze weer samen waren. In Onstwedde deden mensen echt hun best hun het gevoel te geven dat ze er bij hoorden. Bij de boeren was volop te eten, en dus hebben ze op één moment na weinig ellende meegemaakt. Dat was toen hun vader werd verraden, omdat hij op de boerderij aan het werk was en dus niet naar Duitsland was gegaan om daar te werken. Hij werd gevangen genomen en naar Winschoten gebracht. Gelukkig liep dit goed af, en konden ze na de bevrijding uiteindelijk als gezin weer terugreizen naar Hilversum. Na de oorlog is ze nog regelmatig terug geweest in Onstwedde, en heeft ze veel vakanties 4 à 5 weken bij de familie Maarsingh gelogeerd.

ONSTWEDDE, 6 Mei.
 Onze correspondent schrijft:
 Gisteravond werd hier de capitulatie van de Duitse troepen op bescheiden doch feestelijke wijze gevierd. Tegen plm. 4 uur kwam het muziekkorps SDG alhier bijeen en klonken weldra voor het bureau N.B.S. onze aloude Vaderlandsche liederen, die we een 5-tal jaren niet in het openbaar mochten zingen of spelen. Weldra was ook het publiek opgekomen en een-groote-schare kinderen getooid met Oranje. stemde weldra met de tonen der muziek in. De omgeving kreeg een echt feestelijk karakter. Daarna werd een rondgang gemaakt door ons dorp met het muziekkorps op een wagen. Nu en dan knalden vreugdeschoten, waarna allen voldaan huiswaarts keerden.

Albert Johannes
 (*5-11-1888)
 en zijn vrouw
 Geertruida Goeree
 (*12-12-1891)
 woonden met hun
 zes kinderen op
 Brink 13. Ze
 hebben in de
 oorlogsjaren een
 schuilplaats aan
 meerdere
 onderduikers
 geboden

*Het begon allemaal bij Mies,
Mies Boissevan-van Lennep:*

In Amsterdam waar Jan en Mies met hun 5 kinderen tot 1939 woonden had zij een beautysalon. Haar motto in het leven was: Gezondheid + schoonheid is levenslust! Als begin veertiger was zij in diezelfde periode politiek actief in de vrouwenbeweging. Mies trok daarbij de aandacht met haar toespraken op bijeenkomsten en vooral met haar, geregeld in het weekblad 'De Groene Amsterdammer', gepubliceerde limericks. Hierin verzette zij zich op geestige en rake wijze tegen onrecht. Ze was een voor die tijd vooruitstrevende en feministische vrouw. Ze werd befaamd met haar actie tegen een voorstel van de katholieke minister Romme om vrouwenarbeid te verbieden, omdat het 'onnatuurlijk' en onwenselijk zou zijn tegen de grote werkeloosheid die op dat moment heerste.

1940 het begin van de Tweede Wereldoorlog:

Mies raakte betrokken bij de opvang van joodse vluchtelingen uit nazi-Duitsland en zelfs nog in de oorlog bij het in veiligheid brengen van joodse kinderen. Het huis waarheen de familie eind 1939 was verhuisd werd geleidelijk een belangrijk centrum van verzets- en sabotageactiviteiten: er werden onderduikadressen voor joden en anderen geregeld, er werd voor vermommings- en valse identiteitsbewijzen gezorgd en bomaanslagen en andere verzetsactiviteiten werden er voorbereid. De kelder van het huis was een arsenaal van wapens en explosieven.

Janka en Gi (2 grotere zonen van Jan en Mies) waren hier tezamen met andere verzetsmensen, als groep bekend onder de naam CS-6, nauw bij betrokken. Echter werden beide jonge mannen in 1943 door de nazibeulen gefusilleerd. Haar man Jan, bracht meer dan 3 jaar in diverse concentratiekampen door (Amersfoort, Vught en Sachsenhausen) en overleed in 1945 in Buchenwald. Haar 3e zoon Frans overleefde de concentratiekampen Vught en Dachau. Zelf overleefde zij de kampen Vught en, zij het ternauwernood, Ravensbrück waar zij driemaal van de gaskamers werd gered. Echtgenoot Jan was al in 1941 gearresteerd wegens het zaken doen met een joodse relatie, na enkele weken vrijgelaten, maar kort daarna opnieuw opgepakt. Mies en zoon Frans belandden in concentratiekamp Vught, waar Mies te werk werd gesteld in het 'ziekenhuis'. Als 'Zuster Mammie' werd zij bekend bij vele gevangenen die zij er heeft kunnen helpen. Onder hen ook haar echtgenoot Jan die zij 1 jaar niet meer had gezien. In september 1944 werd het kamp ontruimd. Mies werd overgebracht naar Ravensbrück, een vernietigingskamp waar de mensonterende omstandigheden nog honderd keer erger waren. Ook daar verzorgde zij zieken maar doorstond ook zelf zware ziekten.

Eind april 1945 werd zij, doodziek en nog slechts 33 kg. wegend, met een ziekentransport van het Rode Kruis naar Zweden gebracht. Enkele maanden later kwam ze terug in Nederland, fysiek weer wat bijgespijkerd en 20 kg aangekomen, maar bovenal mentaal ongebroken en weer vol sprankelende energie en snedige humor. Natuurlijk hadden de kamperperiode en de doorstane beproevingen hun sporen nagelaten, maar ook in positieve zin.

Zo had zij de waarde van solidariteit onder de kampvrouwen ervaren. Zij trachtte hieraan op verschillende en originele wijze vorm te geven, zij het niet steeds met blijvend succes. Ze vond dat er meer specifiek vrouwelijke invloed in het openbare leven nodig was. Maar met alleen vrouwelijke inbreng in de traditionele politieke partijen zou dat niet te verwezenlijken zijn. zij richtte een vrouwenpartij op: 'Praktisch Beleid', gebaseerd op eensgezindheid tussen alle lagen in de samenleving. Voor de publiciteit maakte zij ook nu weer gebruik van snedige limericks.

DE NATIONALE BEVRIJDINGSROK

De meeste kiezers vonden de ideële gedachte echter te vaag en de verkiezingen eindigden in een fiasco.

1946 De Nationale feestrok:

Door haar ervaring van eenheid en verbondenheid door vrouwen, kreeg zij het idee van de 'Nationale Feestrok'. Tijdens haar gevangenschap had 'Mammie Mies' een dasje toegestuurd gekregen gemaakt van lapjes, kledingstukken van familieleden en vrienden, waarmee speciale herinneringen boven kwamen. Het op eerste gezicht onmogelijk, maar liefdevol gemaakte dasje was haar in de jaren van haar gevangenschap tot grote troost. Het zou aardig zijn als iedere vrouw een kleurige rok zou dragen, gemaakt van allerlei lapjes met een emotionele lading en al dan niet geborduurd met namen en/of data. Iedere vrouw zou dan een unieke rok – een typisch vrouwelijk kledingstuk – hebben, die toch ook eenheid in verscheidenheid zou symboliseren. De rok zou vooral op nationale feestdagen moeten worden gedragen. Er werd zelfs een feestrok-lied geschreven. Om de rok te promoten reisde Mies niet alleen heel Nederland door, maar ging ook naar de Verenigde Staten. In de Amerikaanse pers verschenen zelfs enthousiaste artikelen. Uiteindelijk maakten zo'n 8000 vrouwen in Nederland een feestrok of bevrijdingsrok. Het was mogelijk om de rok zelfs officieel te laten registreren tegen een vergoeding van 1 gulden 50. De rok werd opgestuurd en voorzien van een stempel van het Nationaal Instituut. Het was een ronde stempel met in het midden de hoofdletters NI, daaronder het jaartal van de registratie en er omheen samengevoegd op één ondergrond met daar weer omheen nationale feestrok. De rok werd naar de eigenaar teruggezonden met een certificaat met een specifiek nummer en het verzoek dit nummer in de rok te borduren.

Niet iedereen had het geld ervoor (over) om de rok te laten registreren. Uiteindelijk weten we dat zo'n 4000 rokken zijn geregistreerd, helaas zijn er maar weinigen geborduurd met het certificaatnummer, waardoor moeilijk te achterhalen is van wie de rok geweest kan zijn. De rok was voor veel vrouwen belangrijk wat blijkt uit de zorgvuldige manier waarop vele rokken bewaard bleven. Enkele zijn terug te vinden in talloze grote en kleine musea. Ter gelegenheid van de expositie: 'En tóch staat de Martinie', 75 jaar bevrijding van Groningen, zijn ruim 40 rokken bijeengebracht die gemaakt en gedragen zijn binnen de grenzen van de provincie Groningen. Eggo Knol heeft dit fenomeen nader onderzocht en hier een boekje over geschreven, welke verschijnt bij de expositie in Groningen.

2020 De Bevrijdingsweek in Onstwedde:

Wij vonden dat het mooie gebaar waar de feestrok voor staat ook een plekje verdient in onze bevrijdingsweek. Vele vrouwen uit het dorp hebben de afgelopen weken met enthousiasme en verbondenheid samen gewerkt aan het maken van rokken, schortjes en sjaals. Gemaakt op soortgelijke wijze, maar met de moderne techniek van tegenwoordig. Mensen van de dagbesteding van 'stichting De Zijlen' hebben met heel veel plezier de lapjes voor ons geknipt. De foto's vindt u terug in dit magazine. Wij, als comité, vonden hierbij het statement van de rok het belangrijkste: Eén dracht maakt ééndracht. Dat gold in die tijd, maar ook in de huidige tijd, zo is gebleken!

Helga Huls

Het rokje op de foto is van mevrouw. Koopman – Brinks. Deze werd gemaakt door haar buurmeisje die in een atelier werkte, en heeft het als klein meisje gedragen. Dit rokje zal ook te zien zijn op de expositie in 2021.

Bronnen: *Manuscript de bevrijdingsrok in Groningen – Egge Knol*
Jan Willem Boissevan blogpagina: Mies Boissevan – Van Lennep

Herinneringen *Bevrijding*

Ik weet nog dat op de Bevrijdingsdag 12 april de Duitsers vanaf Onstwedde met gevorderde paarden en wagens richting Wedde trokken. Achter de begraafplaats was een plek die we altijd 'in de bergen' noemden, want er was heuvelig land. Ook daar hadden Duitsers zich verstopt. Mijn vader zag ze vanuit huis rijden en riep zwaaiend: "Weg met die moffen!", maar mijn moeder maande hem tot rust.

Jan Buist, woonde tijdens de oorlog in Holte.

* 11-11-1935

Met de mensen
zijn van wie ik
houd

*Jolien Buitenhuis
(groep 8)*

Dat er geen oorlog is en
dat je mag wonen op een
fijne plek. Dat je zelf mag
weten wat je doet. Soms
moet je luisteren naar
anderen (je ouders of opa
en oma), maar meestal
kan je zelf je gang gaan

*Judah van der Heide
(groep 5)*

Dieren verzorgen
Jezelf kunnen zijn
Met familie en vrienden
vrij

*Merel Vaessen
(groep 7)*

Dat ik alles kan
doen wat ik wil

*Luan Eeuwema
(groep 3)*

Dat ik gewoon altijd
mag buiten spelen. Dat ik overal
heen mag gaan. Dat ik naar
voetbal mag gaan, naar school
en naar de kerk en dat ik altijd
met mijn vrienden mag spelen.
En dat ik altijd eten heb. En dat
ik gewoon veilig ben, want in de
oorlog was het heel gevaarlijk

*Ruben van der Bijl
(groep 3)*

Dat alle kinderen
lekker buiten
kunnen spelen en
dat je je
verjaardag kan
vieren

*Gerben Wolfs
(groep 2)*

Als trekkertrek is
begonnen, dat de
boeren hun landwerk
kunnen doen, zodat
wij weer eten
kunnen kopen

*Arjan Wolfs
(groep 5)*

Schilderijen maken
Roze, groen en oranje
Ik hang ze op
Mooi

*Thijsje Kiel
(groep 1)*

Dat de oorlog
weg moet gaan

*Zoë van Heybeek
(groep 2)*

Alle ruimte
Je eigen wil
Samen leuke dingen
doen
Vrede

*Roan Hilverts
(groep 7)*

Omdat ik nooit in de
oorlog geleefd heb is
vrijheid voor mij
heel normaal. Ik kan
met mijn vrienden
spelen en sporten als
ik dat wil

*Chris Mulder
(groep 6)*

VRIJHEID
IS VOOR
MIJ

75 JAAR BEVRIJDING

Nog maar een paar maanden geleden waren we in de veronderstelling dat op 13 april de Bevrijdingsweek kon worden geopend. Na de aankondiging van nieuwe maatregelen werd voor ons duidelijk dat we er een streep door konden zetten. Zo snel kunnen dingen soms veranderen en op sommige ontwikkelingen, zoals het Coronavirus en de verspreiding daarvan, heb je geen invloed. In een paar weken tijd ligt het sociaal-cultureel leven en een groot deel van de economie plat.

We konden niets anders doen dan de Bevrijdingsweek verplaatsten naar april volgend jaar, te beginnen op Tweede Paasdag 5 april. Hetzelfde programma met dezelfde activiteiten, die we in overleg gelukkig konden verplaatsen. Het had ook geen zin om de activiteiten naar mei of juni door te schuiven vanwege de nog steeds onzekere situatie.

Het is mooi om te zien hoe de Bevrijdingsweek leeft onder de inwoners (en ook oud-inwoners) van ons dorp. Meer dan honderdvijftig vrijwilligers waren bezig om van deze week een succes te maken. Waarvoor onze dank. We hopen dat we over een aantal maanden weer een beroep op jullie mogen en kunnen doen.

Tenslotte: het bezig houden met de Tweede Wereldoorlog en de nasleep er van dwingt je om zelf weer dingen te onderzoeken. Wie waren nou die Joodse families die hier woonden? Hoe werd Onstwedde bevrijd en waarom door een Poolse eenheid? Verder zijn er de afgelopen maanden veel contacten gelegd in en buiten het dorp en hoor je ook nieuwe feiten over de oorlogstijd.

De oorlog laat ons na 75 jaar nog steeds niet los. En na 76 jaar ook niet. We hopen als commissie dan ook op een mooie week in april 2021. Samen met u en jou.

De commissie Bevrijding 75 jaar

**Dit tijdschrift werd
mede mogelijk
gemaakt door onze
sponsors. Bedankt!**

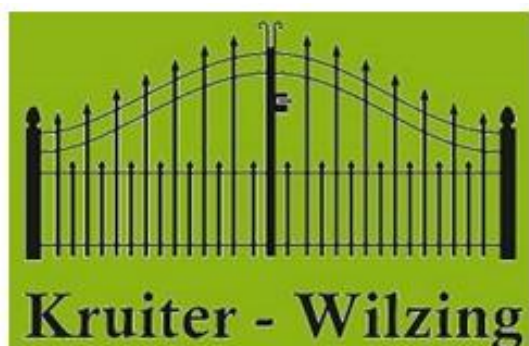
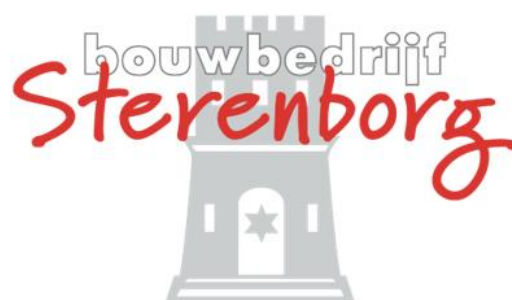
STEIGERSTERK

Autotechniek Niemeijer

HEIJE WUBS Meubelen & Woninginrichting

dierenartspraktijk
onstwedde

Dorpsstraat 29C Onstwedde daponstwedde.nl
0599 33 14 42

REGIOMAGAZINE
Succes door Reclame!

Nijenbrinks management services BV

Bio-boerderij landleven

Brugge Transport

Bestratingsbedrijf Akker

Melktap en Camperplaats op Streek

Prenger Hoekman Fysiotherapie

Twinzz Mode

Schoonheidssalon Dyanthos

Bouwbedrijf Fennema

Persoonlijk Reisadviseur Rianne Bessembinders

Brongers Vastgoed

Naast sponsoring van de bedrijven, hebben wij subsidies ontvangen van de
Gemeente Stadskanaal, Stichting Munt Onstwedde 1100
en het Scholte Kammingafonds.

Dit jaar is Onstwedde 75 jaar geleden bevrijd. Waar tegenwoordig menig mens een moment zo groot zou vastleggen met een camera, was dat 75 jaar geleden minder vanzelfsprekend. Het beeldmateriaal uit die tijdsperiode laat dan ook vaak wat te wensen over. Op de afbeelding hier rechtsboven is te zien hoe Poolse soldaten zich ophouden in de Luringstraat, een dag nadat ze Onstwedde waren binnengetroten, 75 jaar geleden. Volgens het Poolse oorlogsverslag is de foto genomen op 13 april 1945, 12:15u. Eén uur later zou de slag om Tange-Alteveer plaatsvinden waarbij 9 Duitse en 1 Poolse soldaat sneuvelden. De afbeelding op de voorkant van het magazine laat de Poolse soldaten zien in de huidige Luringstraat. 2 foto's, 75 jaar verschil, oorlog en vrede, zwart-wit en kleur. Dezelfde plaats, andere tijd.